

Opas kestävään ja vastuulliseen vapaaehtoistoimintaan

Kansalaisareenan julkaisuja 1/2024

Sisällys

Esipuhe	3
Miksi kestävää ja vastuullista vapaaehtoistoimintaa tarvitaan?	4
Kestävän ja vastuullisen vapaaehtoistoiminnan lähtökohdat	6
Vapaaehtoistoiminta edistää sosiaalisesti kestävää kehitystä	12
Ekososiaalinen sivistys kasvaa vapaaehtoistoiminnan yhteisöissä.....	17
Kestävyys edellyttää uutta ajattelua.....	21
Ohjeet järjestön vastuullisuusohjelman laatimiseen.....	24
Vastuullisuusviestintä vapaaehtoistoiminnassa.....	28
Työkaluja kestävään ja vastuulliseen vapaaehtoistoimintaan.....	33

Esipuhe

Vapaaehtoistoiminta nähdään usein itsessään kestäväenä ja vastuullisena toimintana: vapaaehtoistoiminta luo tutkitusti hyvinvointia ja vahvistaa osallisuutta. Vastuullisuus ja kestävä kehitys ohjaavat myös monen järjestön ja vapaaehtoistoiminnan organisaation perustoimintaa.

Vaikka vapaaehtoistoiminta on vastuun kantamista parhaimmillaan, pelkkä toiminta ei ole automaattisesti kestävää tai vastuullista. Siksi monen vapaaehtoistoimintaa järjestävien yhteisöjen on tärkeää pohtia, miten toimintaa toteutetaan niin, että se tuottaa pidemmän aikavälin hyvää – sekä yhteisön sisällä vapaaehtoisille ja työntekijöille että yhteisön ulkopuolelle.

Mitä siis tarkoittaa aidosti kestävä ja vastuullinen vapaaehtoistoiminta ja mikä on sen merkitys paremman tulevaisuuden rakentamisessa? Miten voit tukea kestävää kehitystä ja tehdä vastuullisuustyötä juuri omassa järjestössäsi tai vapaaehtoistoiminnan yhteisössäsi? Entä miten vastuullisuudesta ja kestävyydestä viestitään innostavasti ja uskottavasti – ilman sanahelinää?

Tämä opas tarjoaa syvällisen katsauksen vastuullisen ja kestäväen vapaaehtoistoiminnan lähtökohtiin sekä konkreettisia työkaluja järjestöjen ja vapaaehtoistoiminnan yhteisöjen vastuullisuustyöhön. Oppaan myötä huomaat, millaiset jo laajalti käytössä olevat toimintatavat tukevat vastuullista ja kestävää vapaaehtoistoimintaa. Pääset myös haastamaan nykyisiä ajattelumallejasi ja herättelemään uudenlaista tulevaisuusajattelua. Lisäksi löydät oppaasta kattavat ohjeet, miten voit laatia järjestöllesi tai yhteisöllesi vastuullisuusohjelman erilaisten harjoitusten siivittämänä.

Rohkaisemme sekä vapaaehtoistoiminnan järjestäjiä että vapaaehtoisia edistämään kestävää kehitystä ja vastuullisuutta vapaaehtoistoiminnassa. Vahvistamalla järjestö- ja vapaaehtoisuuskentän yhteistä vastuullisuustyötä rakennamme tulevaisuuden kestävää hyvinvointia ja osallisuutta.

Lähde mukaan matkalle pohtimaan, mitä sisältyy aidosti kestäväen ja vastuulliseen vapaaehtoistoimintaan sekä rakentamaan kestävämpää ja valoisampaa tulevaisuutta!

Miksi kestävä ja vastuullista vapaaehtoistoimintaa tarvitaan?

Vastuullisuus merkitsee arkikielessä sitä, että ihminen ottaa vastuuta omista teoistaan. Myös organisaatioiden vastuullisuus viittaa samaan asiaan. Yritysvastuu merkitsee aktiivisia toimenpiteitä, joilla yritys vähentää aiheuttamiaan luontohaittoja ja edistää hyvää hallintotapaa, henkilöstönsä hyvinvointia ja oikeuksia sekä oikeudenmukaisuutta myös ympäröivässä yhteiskunnassa.

Kestävyys puolestaan ohjaa punnitsemaan ihmisen ja yhteiskunnan toiminnan hyötyjä ja haittoja pitkällä aikavälillä. Kestävyuden ajatellaan olevan seurausta vastuullisista teoista, mutta tekojen seurauksia ei aina ole mahdollista ennakoida. Kestävyydellä voidaan viitata paitsi toiminnan myös ajattelutapojen, rakenteiden, arvojen ja kulttuurien kestävyYTEEN. Kaikki YK:n jäsenvaltiot ovat sopineet yhdessä kestävä kehityksen tavoitteista, joista kerrotaan lisää oppaan tulevissa osioissa.

Vapaaehtoistoiminta on vastuun kantamista parhaimmillaan. Pelkkä toiminta ei kuitenkaan automaattisesti ole kestävä. Myös vapaaehtoisten ja vapaaehtoistoimintaa järjestävien yhteisöjen on pohdittava, miten toimintaa toteutetaan niin, että se tuottaa pidemmän aikavälin hyvää. Monin paikoin tämä pohdinta onkin jo luonnollinen osa arkea ja vapaaehtoistoiminnan rakenteita.

Tämän oppaan myötä huomaat, millaiset jo laajalti käytössä olevat toimintatavat tukevat vastuullista ja kestävä vapaaehtoistoimintaa. Löydät myös uusia näkökulmia, jotka vahvistavat entisestään vapaaehtoisten mahdollisuuksia jättää positiivinen kädenjälkensä maailmaan.

Miksi järjestöjen ja yhteisöjen tulisi lisätä vastuullisuusajatteluaan?

Kestävä kehityksen ja vastuullisuuden huomioiminen velvoittaa yrityksiä entistä enemmän niin lainsäädännön kuin kuluttajien vaatimusten vuoksi. Myös vapaaehtoistoiminnassa vastuullisuutta kannattaa kohentaa asiakasnäkökulmaa ajatellen: tulevaisuuden vapaaehtoiset edellyttävät toiminnalta vastuullisuutta.

Vastuullinen ja kestävä vapaaehtoistoiminta houkuttelee ja innostaa vapaaehtoisia todennäköisesti enemmän kuin toiminta, jossa näitä näkökulmia ei huomioida tai niistä ei viestitä vapaaehtoisille. Etenkään nuoremmille vapaaehtoisille ei enää riitä kädenlämpöinen viherpesu.

Yrityksille vastuullisuus ja kestävyys ovat kilpailuvaltteja. Vapaaehtoistoiminnan yhteisöjä emme kuitenkaan kannusta kilpailemaan: vapaaehtoistoiminnan kilpailuvaltti on pikemminkin se, että kilpailla ei tarvitse. Kestävä kehitykseen ja vastuullisuuteen syventyminen tarjoaa järjestö- ja vapaaehtoistojen uusien yhteistyön mahdollisuuksia ja lisää rohkeutta tehdä asioita toisin – yhdessä.

Strateginen vastuullisuustyö sopii myös vapaaehtoistoimintaan

Strateginen vastuullisuus tarkoittaa lähestymistapaa, jonka tavoitteena on tuottaa sidosryhmille pitkän aikavälin arvoa eettisesti, sosiaalisesti, ekologisesti ja taloudellisesti kestävä toiminnan avulla. Strategisen vastuullisuuden tavoitteena on edistää organisaation positiivista vaikutusta yhteiskuntaan sekä organisaation omaa menestystä. (Koskiniemi & Stranius 2023.)

Strateginen vastuullisuustyö sopii myös vapaaehtoistoiminnan kentälle. Järjestön vastuullisuusohjelman voi hyvin rakentaa järjestön tarkoituksen pohjalta.

Vastuullisuusohjelmaa laatiessa on tärkeää tunnistaa esimerkiksi:

- millaisena organisaatio näkee oman roolinsa paremman yhteiskunnan rakentamisessa
- mitä haasteita organisaatio pyrkii ratkaisemaan – sekä itsenäisesti että yhdessä muiden toimijoiden kanssa.

Vastuullisuuden ei tulisi olla erillinen osa-alueensa, vaan koko yhteisön tulisi sisäistää, mitä vastuullisuus meille tarkoittaa. Vastuullisuuden tulisi läpivalaista organisaation koko toiminta, ja sen tulisi olla sisäänrakennettu kaikkiin toimintoihin. Jokaisella yhteisöllä ja yhteisön jokaisella toimijalla on annettavaa vastuullisuustyöhön.

Organisaation pienuus ei ole ongelma, sillä pienen organisaation toiminta on nopeammin läpivalaistua ja vastuullisuusajattelun sisäistäminen käy sujuvammin. Vastuullisuus voi olla pienillekin järjestöille strateginen työkalu. (Koskiniemi & Stranius 2023.)

Vastuullisuustyö voi tuntua työläältä, mutta siihen käytetty aika ja vaiva palkitsevat. Määrätietoinen suunnittelu tekee vastuullisuudesta pitkäjänteistä ja tavoitteellista, mutta tärkeintä on, että vastuullinen ajattelutapa konkretisoituu työn arjessa. Pienistä ja helpoista teoista on hyvä aloittaa, sillä kunnianhimoa voi lisätä osaamisen kasvaessa.

Vapaaehtoisorganisaation vastuullisuus – itsestään selvää vai pohtimisen paikka?

Monet vapaaehtoisorganisaatiot tekevät jo vastuullisia tekoja, vaikka niitä ei välttämättä mielletä vastuullisuusteoiksi. Tällaisia ovat esimerkiksi vapaaehtoisten hyvinvoinnista ja turvallisuudesta huolehtiminen sekä syrjinnän ja häirinnän vastaiset toimet.

Organisaatiolla saattaa kuitenkin olla omasta vastuullisuudestaan joko liian ruusuinen tai liian lannistunut kuva. Joissain organisaatioissa saatetaan ajatella, että vastuullisuus on jo sisään kirjoitettu organisaation perustavoitteisiin. Miten vapaaehtoistoiminta muka voisi olla vastuutonta?

Vastuullisuusajattelun puuttuessa vapaaehtoistoiminta voi kuitenkin tuottaa vahinkoa. Jos vapaaehtoinen ei ole esimerkiksi koskaan pohtinut, millaiset tokaisut voivat aiheuttaa ulkopuolisuuden tunnetta vähemmistöön kuuluvalla vapaaehtoisella, voi tilanteista jäädä ihmisarvoa alentavia kokemuksia.

Joissain organisaatioissa saatetaan kokea, ettei heillä ole osaamista, resursseja tai valtaa vastuullisuuden parantamiseksi. Muut organisaatiot hoitavat asian paljon paremmin, joten miksi vaivautua.

On hyvä muistaa, että vastuullisuus ei ole missään julkisen sektorin, yritysten, järjestösektorin tai vapaan kansalaistoiminnan yhteisössä lähelläkään täydellistä. Työtä ja tekemistä riittää. Vaikka jokin järjestö näyttää olevan valovuosia edellä vastuullisuudessa, sen ei pidä antaa lannistaa.

Vapaaehtoistoiminnan kentällä vastuullisuuteen panostaminen on mahdollisuus, johon kannattaa tarttua. Vastuullisuus ei ole vielä valtavirtaa julkisen sektorin tai yritysten toiminnoissa kuten ei järjestökentälläkään. Edelläkävijöille on tilaa.

Järjestöihin ja vapaaehtoistoimintaan sopivan vastuullisuusohjelman pääset laatimaan eri harjoitusten siivittämänä tämän oppaan osiossa **Ohjeet järjestön vastuullisuusohjelman laatimiseen**. Perehdy kuitenkin ensin oppaan muihin osioihin, jotta sinulla on kattava kuva kestävydestä ja vastuullisuudesta vapaaehtoistoiminnassa ennen vastuullisuusohjelman tekemistä.

Lähteet

Koskiniemi, Emilia & Stranius, Leo 10.11.2023. Järjestöjohdon vastuullisuuskoulutus. Third Rock & SOSTE.

Kestävän ja vastuullisen vapaaehtoistoiminnan lähtökohdat

Kestävään ja vastuulliseen vapaaehtoistoimintaan voi pyrkiä tunnistamalla vapaaehtoistoiminnan ja siinä tehtävien valintojen vaikutuksia kestävä kehityksen osa-alueisiin, tavoitteisiin ja edellytyksiin. Myös toiminnan puutteita on tärkeää pyrkiä tunnistamaan vapaaehtoisia ja muita sidosryhmiä kuunnellen.

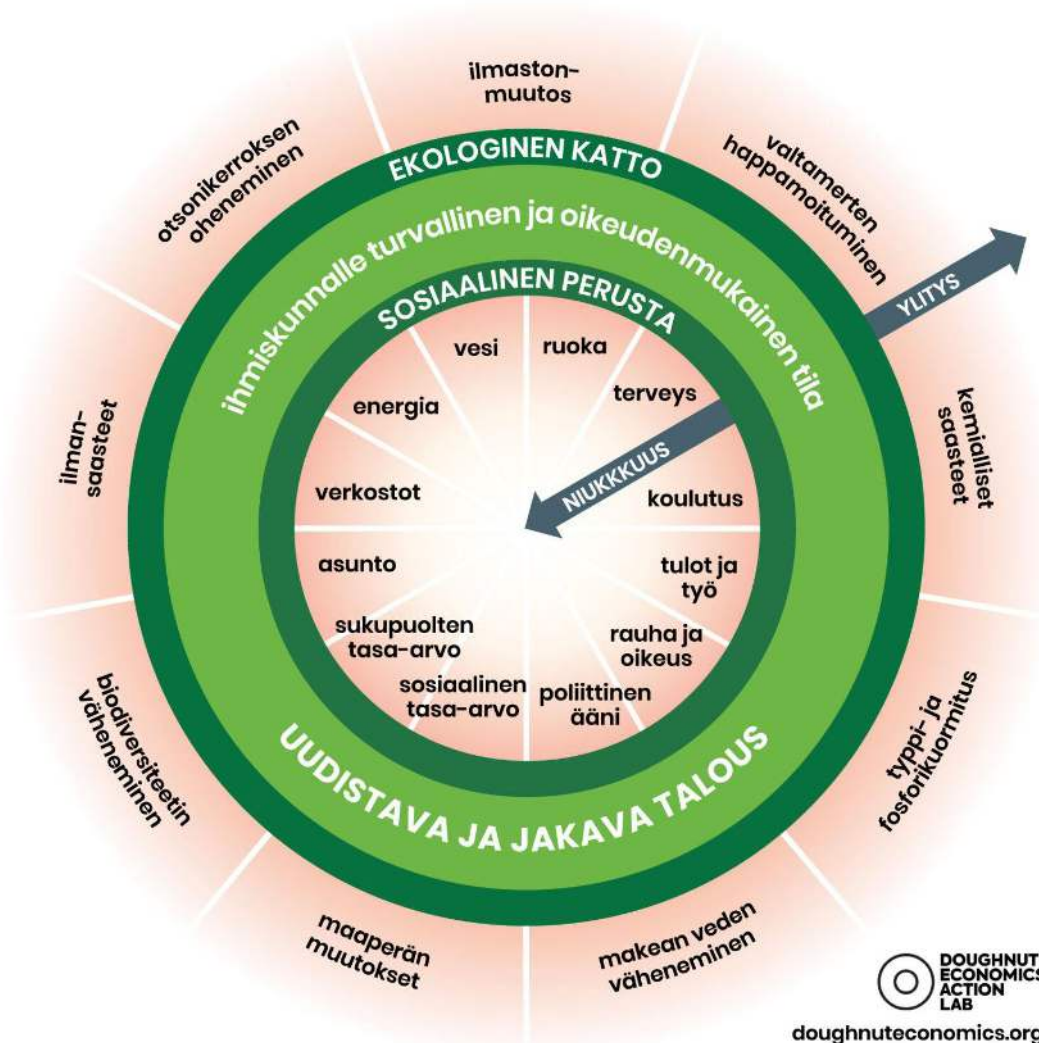
Tässä osiossa esittelemme vastuullisen ja kestävä vapaaehtoistoiminnan tärkeitä lähtökohtia avaamalla kestävä kehityksen ja vastuullisuuden periaatteita. Käymme läpi YK:n Agenda 2030 -ohjelman asettamia kestävä kehityksen tavoitteita ja kestävyden osa-alueita. Lisäksi pohdimme, miten kestävyys ja vastuullisuus linkittyvät juuri vapaaehtoistoimintaan.

Mitä kestävä kehitys ja kestävyys tarkoittavat?

Suomen kestävä kehityksen toimikunnan strategia määrittelee kestävyuden näin: ”Yhteiskunnallinen toiminta on kestävää silloin, kun ihmisten hyvinvointi nykyhetkessä ja tulevaisuudessa turvataan tavalla, joka huomioi maapallon kantokyvyn rajallisuuden sekä toiminnan vaikutukset hyvinvointiin ja luonnonvarojen kestävään käyttöön myös Suomen rajojen ulkopuolella.”

Alla oleva taloustieteilijä **Kate Raworthin** kehittämä donitsimalli auttaa hahmottamaan, miten ihmiskunnan hyvinvointi voi toteutua maapallon kantokyvyn rajoja kunnioittaen.

Donitsin sisuksessa olevat asiat kuuluvat sosiaaliseen perustaan, joka tulisi turvata kaikille ihmisille. Näihin kuuluvat muun muassa ravinto, terveys ja toimeentulo. Donitsin ulkoreunalla vastaan tulevat planeettamme ekologiset rajat, kuten ilmastonmuutos, saastuminen ja luonnonvarojen kuluttaminen. Näitä rajoja on syytä kunnioittaa, sillä planeettamme elinkelpoisuus on myös sen ihmisasukkaiden hyvinvoinnin ehto.

Taloustieteilijä Kate Raworthin donitsitalousmalli.

Siirtyminen donitsitalouteen edellyttää uudenlaista talousajattelua. Rahassa mitattavan talouskasvun sijaan tulisi pyrkiä kohtuullisuuteen ja antaa arvoa myös toiminnalle, jonka arvoa on vaikeaa mitata rahassa. Vapaaehtoistoiminta sopii hyvin donitsitalouteen, sillä [vapaaehtoistoiminta kykenee tuottamaan aitoa hyvinvointia](#) aiheuttamatta merkittävää uhkaa planeetan rajoille.

Tiesitkö, että vapaaehtoistyön arvo Suomessa on lähes 3,2 miljardia euroa vuosittain? [Lue lisää vapaaehtoistoiminnan arvosta Helsingin yliopiston soveltavan tilastotieteen dosentti **Jukka Hoffrénin** raportista.](#)

Agenda 2030:n kestävän kehityksen tavoitteet

Yhä useammat organisaatiot linkittävät omat vastuullisuustavoitteensa erilaisiin kestävän kehityksen ohjelmiin, joista merkittävin on [Agenda 2030](#). Se on maailman maiden yhdessä laatima, YK:ssa vuonna 2015 sovittu kestävän kehityksen globaali toimintaohjelma. Yksinkertaisesti sanottuna Agenda 2030 on YK:n laatima toimintasuunnitelma ihmisten ja planeetan hyvinvoinnin kehittämiseksi.

Ohjelma sisältää 17 tavoitetta, jotka maiden tulisi saavuttaa vuoteen 2030 mennessä:

1. Ei köyhyyttä
2. Ei nälkää
3. Terveyttä ja hyvinvointia
4. Hyvä koulutus
5. Sukupuolten tasa-arvo
6. Puhdas vesi ja sanitaatio
7. Edullista ja puhdasta energiaa
8. Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua
9. Kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja
10. Eriarvoisuuden vähentäminen
11. Kestävät kaupungit ja yhteisöt
12. Vastuullista kuluttamista
13. Ilmastotekoja
14. Vedenalainen elämä
15. Maanpäällinen elämä
16. Rauhaa ja oikeudenmukaisuutta
17. Yhteistyö ja kumppanuus

YK:n Agenda 2030 -toimintaohjelman kestävän kehityksen tavoitteet.

Tavoitteet ovat samat maailman kaikille maille, mutta ne painottuvat eri tavoilla riippuen maan kehitystasosta. Vastuu tavoitteiden saavuttamisesta on maiden hallituksilla, ja hallitukset ovat sitoutuneet luomaan kansalliset toimintasuunnitelmat tavoitteiden saavuttamiseksi.

Suomen kestävän kehityksen toimikunta on laatinut [Agenda 2030 -tiekartan](#), joka on keskipitkän aikavälin suunnitelma siitä, millaisilla toimilla suomalainen yhteiskunta etenee kohti YK:n asettamia tavoitteita. Kaikkien toimijoiden tulee tunnistaa oma roolinsa suunnitelman toimeenpanossa. Oman roolin tunnistaminen on tie sen ymmärtämiseen, miten eri toimijat jo toteuttavat toiminnassaan kestävän kehityksen periaatteita ja miten kestävää toimintaa voidaan entisestään vahvistaa.

Kestävyyden osa-alueet kytkeytyvät toisiinsa

[Kestävän kehityksen kolme osa-alueetta](#) ovat ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys:

- **Ekologinen kestävyys** tarkoittaa luonnon monimuotoisuuden ja ekosysteemien toimivuuden säilyttämistä sekä ihmisen toiminnan sopeuttamista luonnon kestäkykyyn.
- **Sosiaalinen kestävyys** takaa hyvinvoinnin edellytykset kaikille, myös tuleville sukupolville.
- **Taloudellisella kestävyydellä** tarkoitetaan useimmiten tasapainoista ja laadukasta kasvua, joka ei perustu velkaantumiseen tai varojen hävittämiseen pitkällä aikavälillä.

Vastuullisuustyössä on olennaista tunnistaa kestävyiden osa-alueiden keskinäisriippuvuus. Keskinäisriippuvuus tarkoittaa sitä, että yksittäiset teot tai

muutokset eivät ole toisistaan erillisiä, vaan ne ovat kytkeytyneitä toisiinsa moninaisten vuorovaikutussuhteiden kautta. Vastuullisuusustyö edellyttääkin kokonaisvaltaista ajattelua. Toimenpiteistä päätettäessä tulee ottaa huomioon tekojen vaikutukset jokaisen osa-alueen osalta.

[Kestävyyden osa-alueilla on myös arvojärjestys](#), sillä planetaariset rajat eivät jousa. Ilman elinkelpoista maapalloa ei ole mahdollista saavuttaa sosiaalisesti kestäviä yhteiskuntia eikä kestävää taloutta. Taloudella ei ole itseisarvoa, vaan se tulee nähdä välineenä yhteisen hyvän synnyttämisessä.

Kestävyydsmurros on yhteinen tehtävä

[Suomen kestävä kehityksen Agenda 2030 -tiekartta](#) kiteytyy tähän tavoitteeseen: Suomen on onnistuttava toteuttamaan kestäväysmurros eli siirtymä kokonaisvaltaiseen ja yhdenvertaiseen hyvinvointiin, joka samalla turvaa ympäristön kantokyvyn. Tarvitsemme kulttuurisen loikan kohti kestävämmän kulutuksen, toiminnan ja elämäntavan yhteiskuntaa.

Tähän tarvitaan kokonaisvaltaista ymmärrystä ja näkemystä. Kestäväysmurros onkin koko yhteiskunnan yhteinen tehtävä: se kattaa yhteiskunnan kaikki osa-alueet, ja myös sen toteuttamiseen tarvitaan aivan jokaista.

Kestäväysmurroksen tulee perustua tutkittuun tietoon, ja se tulee toteuttaa reilusti. [Kansalaisareenan tulevaisuuskatsauksen 2023](#) mukaan kestäväysmurrosta ei voida toteuttaa oikeudenmukaisesti ilman kansalaisyhteiskunnan näkemystä, hyväksyntää ja toimintaa. Vapaaehtoistoiminta vauhdittaa niin yksittäisten tavoitteiden edistämistä kuin kokonaisvaltaisemman kulttuurisen muutoksen aikaan saamista.

[Kestävä kehityksen YK-indikaattorien mukaan Suomella on haasteita suurimmassa osassa Agenda 2030 -tavoitteista](#). Suurimpia haasteet ovat tavoitteissa 2 (Ei nälkää), 12 (Vastuullista kuluttamista) ja 13 (Ilmastotekoja). [Valtioneuvoston helmikuussa 2023 julkaiseman arvion](#) mukaan Suomen tulisi edetä nykyistä paljon vauhdikkaammin kohti ekologisesti kestävää taloutta ja kulutusta, vähentää negatiivisia ympäristö- ja ilmastovaikutuksiamme sekä kantaa paremmin globaalia vastuuta.

Jokainen yhteiskunnallista muutosta ajava kansalainen tunnistaa tuskan, jonka kaikenkattava muutoksen tarve ja sen edistämisen tuskastuttava hitaus aiheuttavat. Vaikka kestäväysmurroksen läpivieminen on vaikea tehtävä, on tärkeää aloittaa jostain ja tunnistaa, että joitakin asioita on jo tehty oikein. Tämän oppaan tarkoitus on tarjota toivoa ja lisätä luottamusta siihen, että yhteisessä tehtävässämme on mahdollista onnistua.

Mitä on kestävä ja vastuullinen vapaaehtoistoiminta?

[YK on nostanut vapaaehtoistoiminnan avainasemaan kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamisessa.](#) Aktiivinen kansalaisuus ja jokaisen ihmisen mahdollisuus vaikuttaa ovat kestävyysedistämisen tärkeitä.

Vapaaehtoistoiminnan voidaan ajatella olevan kestävä silloin, kun sillä on pysyvä positiivinen vaikutus ihmisten ja planeetan hyvinvointiin eikä se heikennä ympäristön kantokykyä. Kaikkia negatiivisia ympäristövaikutuksia voi olla mahdotonta välttää, mutta niitä tulisi ehkäistä ja pienentää. [Punaisen Ristin vapaaehtoistoiminnan linjauksessa](#) ilmaston ja luonnon monimuotoisuuden kannalta kestävä vapaaehtoistoiminta on otettu keskeiseksi tavoitteeksi.

Kierrättäminen, kasvisruoka ja ekologiset painotuotteet ovat järjestö- ja vapaaehtoistoimijoille jo varsin tuttuja kestävyystekoja. Moni saattaa ajatella, että vastuullisuusasiat ovat kunnossa, kun ekologista kestävyttä on huomioitu.

Järjestöjen ja vapaaehtoisten hiilijalanjälki ja jätekuorma ovat kuitenkin useimmiten suhteellisen pieniä. Vaikutuksiltaan merkittävämpää voi olla se, miten ihmisiä kohdataan, ketkä saavat äänensä kuuluviin, miten päätöksiä tehdään ja millaista kulttuuria luodaan.

Vastuullisuutta on myös uskollisuus järjestön kohderyhmille ja visiolle, jonka kirkastamiseksi kannattaa pohtia seuraavia kysymyksiä:

- Millaisia vaikuttamismahdollisuuksia meillä on oman osaamisemme, vahvuuksemme ja verkostojemme ansiosta?
- Millaisia uusia tulevaisuusvisioita voisimme tuoda yhteiskunnalliselle agendalle?
- Miten omat toimijamme sanoittaisivat sitä, mitä kestävyteen ja hyvään elämään kuuluu?
- Mikä voisi olla oma positiivinen kädenjälkemme maailmaan?

Lue lisää sosiaalisen kestävyysvahvistamisesta tämän oppaan osiosta **Vapaaehtoistoiminta edistää sosiaalisesti kestävä kehitys** ja kestävästä kulttuurista osiosta **Ekososiaalinen sivistys kasvaa vapaaehtoistoiminnan yhteisöissä.**

Kansalaisyhteiskunta siivittää loikkaa kestävään hyvinvointiin

Kestävän kehityksen tavoitteet eivät ole syntyneet itsestään, vaan kansalaisyhteiskunnan toimijat ovat tehneet niiden eteen paljon vaikuttamistyötä ja kehittämistä. YK:ssa tavoitteet ovat väistämättä aina kompromisseja, sillä monet toimijat valtioista elinkeinoelämään pyrkivät edistämään myös omia intressejään. Agenda 2030:n tavoitteiden saavuttaminen ei edes vielä riitä hyvinvoinnin turvaamiseen maapallon rajoissa.

Jo nyt on hyvä valmistautua aikaan Agenda 2030 -ohjelman jälkeen. Kansalaistoimijoiden tärkeänä tehtävänä on tuoda rohkeasti esille näkemyksiään siitä, millaista kestävä hyvinvointi on tulevaisuudessa. Tilaa on monenlaisille toimijoille ja lähestymistavoille, eikä yksikään toimija ole liian pieni voidakseen vaikuttaa.

Lisätietoa

[Donitsitalouden pohdintaa ja soveltamista Suomessa](#)
[Suomen kestävä kehityksen toimikunta](#)

Kestävyyspaneelin vuonna 2020 julkaisema [Kuusi polkua kestävyteen: evästyksen systemisen kestävyysmurroksen edistämiseksi Suomessa](#).

Vapaaehtoistoiminta edistää sosiaalisesti kestävä kehitystä

[Sosiaalinen kestävyys](#) on kokonaisvaltaista fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia, mikä mahdollistaa hyvän arjen ja merkityksellisen elämän. Sosiaalisesti kestävä kehitys tarkoittaa yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta. Siihen kuuluu myös osallisuuden kokemus ja mahdollisuus osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Sosiaalinen kestävyys kattaa siis asiat, joita ilman kenenkään ei tulisi olla – nyt eikä tulevaisuudessa.

Kaikkea yhteisöllistä kansalaistoimintaa yhdistää sen valmius edistää sosiaalista kestävyttä vähintäänkin välillisesti. Puutteet sosiaalisessa kestävydessä voivat puolestaan vaikeuttaa merkittävästi vapaaehtoisten sitouttamista ja vapaaehtoistoiminnan tulevaisuudennäkymiä.

Tässä osiossa tarjotaan uusia oivalluksia ja autetaan vapaaehtoistoiminnan yhteisöjä tunnistamaan osa-alueet, joilla ne jo edistävät sosiaalista kestävyttä. Tunnistamalla voimavarat voimme hyödyntää niitä paremmin ja vahvistaa siten sosiaalista kestävyttä vapaaehtoistoiminnassa.

Miksi yhteisöt ovat tärkeitä sosiaalisesti kestävässä kehityksessä?

Yhteiskuntana ja globaalina yhteisönä meillä on jo valtavasti tietoa siitä, miten meidän tulisi toimia kestävämmän maailman luomiseksi. Ongelmana ei niinkään ole se, että meillä ei olisi käsitystä siitä, mitä tulisi tehdä. Ongelmana on, että meillä ei ole vielä ollut riittävästi kykyä ja rohkeutta tarttua muutoksiin.

Juuri tässä erilaiset yhteisöt astuvat kuvaan ja tuovat tärkeän näkökulman yhteiskunnan tuen ja päätöksenteon rinnalle. Yhteisöt tarjoavat ihmisille tietoja, taitoja ja vaikutusmahdollisuuksia. Yhteisöt myös tukevat ihmisten hyvinvointia, vähentävät eriarvoisuutta sekä lisäävät luottamusta yhteiskunnassa – mutta vain silloin, kun niissä toteutuu sosiaalinen kestävyys riittävällä tasolla.

Median uutisoinnista päätellen voisi kuvitella, että kestävä kehitystä ajavat Suomessa lähinnä Elokapina ja muutamat muut kansalaisliikkeet. Todellinen kuva on kuitenkin paljon laajempi. Arkiset hyvät teot, joita teemme joka päivä lähiyhteisöissämme, rakentavat kestävä kehityksen perusedellytyksiä.

Sosiaalinen kestävyys toteutuu vapaaehtoistoiminnassa – vai toteutuuko?

Monet lait ja säädökset ohjaavat sosiaalista kestävyttä.

Esimerkiksi [yhdenvertaisuuslaissa 1325/2014](#) kielletään [syrjintä](#) eli henkilön kohteleminen samanlaisessa tilanteessa muita huonommin henkilökohtaisten ominaisuuksien takia.

Parhaimmillaan yhteisöllisessä kansalaistoiminnassa päästään kuitenkin paljon lakeja ja säädöksiä pidemmälle. Mikään laki ei säädä, että jokaisella tulisi olla ihminen, joka kuuntelee, tai yhteisö, johon kuulua. Vapaaehtoistoiminnan kautta näitä ihmisyyden ja elämän keskeisiä asioita pystytään toteuttamaan ja levittämään useamman ulottuville.

Fieldsin, Holmbergin ja Vainio-Östergårdin (2023) mukaan vapaaehtoistoiminnalla voi edistää sosiaalista kestävyttä kahdella eri tasolla:

1. **Sisällöllinen taso:** toiminnan tavoitteina on edistää esimerkiksi hyvinvointia, terveyttä, tasa-arvoa tai yhdenvertaisuutta.
2. **Välillinen taso:** toiminnan tavoitteet voivat liittyä johonkin muuhun kuin sosiaaliseen kestävyteen – esimerkiksi luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen – mutta toiminta voi edistää myös sosiaalista kestävyttä, jos toimintaan voi osallistua yhdenvertaisesti ja osallisuuden kokemus toteutuu.

Vapaaehtoistoiminnan lähtökohtiin kuuluvat osallistuminen, auttaminen ja yhteisen vastuun kantaminen. Vapaaehtoistoiminnassa voi kokea arvostusta, päästä osaksi turvallista yhteisöä ja saada yhdessä aikaan merkityksellisiä asioita. Usein vapaaehtoistoiminta vie kohtaamaan uudenlaisia ihmisiä ja lisää ymmärrystä erilaisten ihmisten välillä.

Voisikin ajatella, että vapaaehtoistoiminnassa sosiaalinen kestävyys toteutuu ja sen positiiviset ulottuvuudet tulevat näkyviin. Olemmeko tästä kuitenkaan varmoja? Seuraammeko ja mittaammeko näitä oletuksia niin, että tiedämme, milloin asiat eivät sujukaan oletusten mukaan?

Sosiaalisen kestävyden pohja luodaan vapaaehtoistoiminnan perusrakenteissa

Sosiaaliseen kestävyteen luodaan pohjaa jo vapaaehtoistoiminnan perusrakenteissa. Vapaaehtoisten ja vapaaehtoistoiminnasta apua ja tukea saavien ihmisten turvallisuudesta ja hyvinvoinnista huolehtiminen on yksi kestävä vapaaehtoistoiminnan perusedellytyksistä.

Kun vapaaehtoisia koulutetaan, tehdään sosiaaliseen kestävyteen tähtäävistä periaatteista yhteisiä ja jaettuja. Tällöin vapaaehtoiset voivat myös tiedostaa sosiaalisen kestävyden puutteita paremmin ja kertoa niistä toiminnan järjestäjille.

Vapaaehtoisten peruskoulutukseen ja perehdytykseen kannattaa sisällyttää esimerkiksi:

- [vapaaehtoistoiminnan periaatteet](#)
- [turvallisuus ja hyvinvointi vapaaehtoistoiminnassa](#)
- oman järjestön arvot ja tavoitteet
- [turvallisemman tilan periaatteet sekä syrjinnän ja häirinnän vastaiset toimintaohjeet.](#)

Vapaaehtoisten tehtävistä riippuen myös esimerkiksi [moninaisuuskoulutus](#) tai koulutus saavutettavaan viestintään voi olla paikallaan.

Vapaaehtoistoiminta on kansalaisoikeus – tee siitä saavutettavaa

Vapaaehtoistoiminta on kansalaisoikeus. Niinpä vapaaehtoistoiminnan tarjoajien tulisi purkaa haitallisia normeja ja toiminnan esteitä. Näillä edistetään sitä, että kuka tahansa taustastaan tai ominaisuuksistaan riippumatta saa mahdollisuuden osallistua ja vaikuttaa vapaaehtoistoiminnan kautta.

Erilaisten ihmisten kunnioittava kohtaaminen on kaiken lähtökohta, joka tulisi huomioida arkisesta vuorovaikutuksesta ja viestinnästä alkaen. [KSL Opintokeskuksen julkaisema Syrjimätön kieli -opas](#) tarjoaa neuvoja ja välineitä kunnioittavaan kohtaamiseen ja syrjimättömään kielenkäyttöön. Opas auttaa erityisesti valtaväestöä huomioimaan erilaisia vähemmistöjä ja omaksumaan kielenkäyttöä, joka ottaa kaikki mukaan.

Tilaisuuksien ja tapahtumien järjestelyä ja viestintää tulisi miettiä erilaisten henkilöiden näkökulmista, jotta ne olisivat mahdollisimman saavutettavia kaikille. [Partio on laatinut Helppo tulla -ohjeistuksen](#), josta voi tarkistaa, miten järjestelyissä huomioidaan esimerkiksi vähävaraiset, liikkumisrajoitteiset tai erikieliset henkilöt.

[Saako oppia -hankkeen materiaali esittelee saavutettavuuden eri näkökulmia](#), joiden avulla voi pohtia, pääsevätkö kaikki aidosti mukaan toimintaan. Materiaalin avulla yhteisö voi tunnistaa vahvuuksiaan sekä päättää konkreettisista toimenpiteistä saavutettavuuden parantamiseksi.

[Opintokeskus Siviksen työkalu Kestävää elämää järjestökoulutuksiin](#) ohjaa järjestöjä lisäämään kestävä elämän keinoja koulutuksiinsa ja sitä kautta oman järjestöarjen toimintaan. Työkalu sisältää vinkkejä siitä, miten kestävä elämän keinoja voi lisätä sekä koulutusten sisältöön ja osallistujien perustaitoihin että koulutuksen konkreettiseen toteuttamiseen.

Antirasismi kuuluu kestävään vapaaehtoistoimintaan

Kestävän vapaaehtoistoiminnan tulee ymmärtää ja puuttua toimintaympäristön viheliäisiin haasteisiin, ja rasismi on näistä yksi. Rasistinen häirintä ja syrjintä on Suomessa hälyttävän yleistä. [Afrikkalaistaustaiset kokevat Suomessa rasistista syrjintää ja häirintää monia EU-maita enemmän.](#)

Syrjintä vaikeuttaa myös muun muassa romanien osallistumista yhteiskunnalliseen toimintaan. Rasismi on syvällä yhteiskuntamme rakenteissa, ja sen vaikutukset ovat monen ihmisen elämässä kokonaisvaltaisia.

Kansalaistoiminnan yhteisöt eivät ole tässä poikkeus. Rasismi voi ilmetä esimerkiksi vitsailuna, ennakkoluuloina tai näennäisen neutraaleina käytäntöinä, jotka tosiasiasa sulkevat ulos osan ihmisistä. Rasismi voi olla tahatonta ja tiedostamatonta, mutta tämä ei tee siitä oikeutettua.

[Yhdenvertaisuusvaltuutetun mukaan rasismi on](#) “systeemi, jossa politiikka, institutionaaliset käytännöt, kulttuuri ja muut normit ylläpitävät rodullistettuja yhteiskunnallisia valta-asetelmia. Se on osa sosiaalisia, taloudellisia ja poliittisia järjestelmiä, joissa kaikki ovat osana.”

[Yhdenvertaisuusvaltuutettu on koonnut sivuilleen arjen antirasistia tekoja.](#) Rasismin kitkemiseen ei riitä pelkkä näkyvän rasismin tuomitseminen, vaan se edellyttää aktiivisia antirasistisia tekoja kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla.

Aktiivinen antirasismi vapaaehtoistoiminnassa voi tarkoittaa yksilölle esimerkiksi seuraavia tekoja:

- Otan selvää antirasismista, kehitän antirasistista toimintaani ja tiedostan, että voin tehdä myös virheitä.
- Kuuntelen ja otan vakavasti rasismia kokeneen henkilön kokemukset.
- Puutun rasistiseen puheeseen ja käytökseen, vaikka se tekisi oman oloni epä mukavaksi.
- Puhun rasismista ja jaan antirasistista sisältöä myös silloin, kun aihe ei ole pinnalla mediassa.
- Kysyn, onko yhteisöni yhdenvertaisuussuunnitelma ajan tasalla ja onko rasismiin puuttuminen huomioitu suunnitelmassa.

Järjestöille ja vapaaehtoistoiminnan yhteisöille sopivia antirasistisia tekoja ovat esimerkiksi:

- Keskustelemme antirasismista organisaatiossa, sitoudumme antirasistisiin tekoihin ja viestimme siitä, että organisaatio on antirasistinen. Olemme avoimia myös virheistämme ja otamme niistä opiksi.
- Organisaatiomme visuaalisessa viestinnässä on eri näköisiä henkilöitä tekijöinä eikä vain toiminnan kohteina.
- Koulutamme henkilöstöä ja vapaaehtoisia säännöllisesti yhdenvertaisuudesta, moninaisuudesta ja antirasismista.
- Viestimme selkeästi tahosta, johon voi ottaa yhteyttä kohdatessaan rasismia organisaation tiloissa tai toiminnassa.

[Yhdenvertaisuussuunnitelma](#) on myös tärkeä väline, jonka avulla voidaan ennaltaehkäistä esimerkiksi rasistista häirintää ja purkaa rakenteellisen rasismin vaikutuksia organisaatioissa.

Puhuttelevat ja toiminnassa toteutuvat arvot ovat sitoutumisen edellytys

Vapaaehtoistoimintaan lähdetään useimmiten mukaan sen vuoksi, että toiminnassa voi edistää itselle tärkeitä arvoja ja tavoitteita samanhenkisten ihmisten kanssa. Vapaaehtoistoiminnassa myös jaetaan laajalti arvoja, jotka ovat tärkeitä kestävyiden edellytyksiä. Näitä ovat esimerkiksi yhdenvertaisuus, oikeudenmukaisuus, jokaisen arvostaminen ja osallisuus.

Toiminnan arvopohjaisuus ei kuitenkaan takaa sitä, että toiminta olisi aina mielekästä ja sitoutumisen arvoista. **Seuraaviin hälytysmerkkeihin kannattaa havahtua:**

- Toimintaan ei saada mukaan uusia vapaaehtoisia.
- Toiminnasta viestiminen ei innosta ihmisiä.
- Toimintaan osallistuvat ilmaisevat turhautumistaan.

Mitä silloin voi tehdä? Yksi suunta on yrittää rekrytoida ja viestiä enemmän ja paremmin, mutta myös toista ratkaisua kannattaa pohtia: yhteisten arvojen tarkastelu ja päivitys saattaa olla ajankohtaista.

Arvojen tulee puhutella niitä ihmisiä, joita vapaaehtoisiksi toivotaan, niiden täytyy toteutua toiminnassa ja niitä tukevien rakenteiden on oltava vahvoja. Jos arvolupaus ei toteudu, toiminta ei sitouta mukaan hakeutuneita ihmisiä. Yhteisiksi koetut ja toiminnassa aidosti näkyvät arvot tuottavat yhteenkuuluvuuden kokemusta, joka lisää myös halua sitoutua toimintaan.

Yhteisiä arvoja voit pohtia esimerkiksi seuraavien kysymysten avulla:

- Mitkä ovat yhteisönne julkilausutut arvot?
- Miten nämä arvot toteutuvat käytännön toiminnassa?
- Miten sosiaalinen, ekologinen, taloudellinen ja kulttuurinen kestävyys näkyvät yhteisönne arvoissa tällä hetkellä tai miten niiden tulisi näkyä?

Haluatko oppia lisää vapaaehtoisten sitouttamisesta ja hyvinvoinnin lisäämisestä? [Kansalaisareenan Opas vapaaehtoisten hyvinvointiin](#) tarjoaa kattavan ohjeistuksen vapaaehtoisten hyvinvoinnin edistämiseen. Yhteisön arvojen pohdintaan voit käyttää avuksi oppaasta löytyvää [Yhteisön arvopohdinta -työpajaa \(pdf\)](#).

Lähteet

Fields Marion, Holmberg Milla ja Vainio-Östergård Henriikka 3.–24.4.2023. Kestävää järjestökoulutusta -koulutus. Opintokeskus Sivis.

Ekososiaalinen sivistys kasvaa vapaaehtoistoiminnan yhteisöissä

Jotta koko yhteiskuntaa ja elämäntapoja mullistava kestävyysmurros voidaan toteuttaa, on lisättävä [ekososiaalista sivistystä](#). Ekososiaalinen sivistys luo elämäntapaa ja kulttuuria, joka vaalii sekä ihmisarvoa että ekosysteemien moninaisuutta ja uusiutumiskykyä. Ekososiaalinen sivistys auttaa löytämään uusia, kestävämpiä arvostuksen kohteita vanhojen, aineelliseen hyvinvointiin tähtäävien arvojen tilalle.

Ekososiaalisesti sivistynyt ihminen ymmärtää, että:

- ympäristön kantokyvyn säilyttävät elintavat ovat välttämättömyys
- ihmisarvoa on vaalittava tinkimättömästi
- mikään elämän osa-alue ei ole irrallinen ja erotettavissa luonnosta ja toisista ihmisistä.

Ekososiaaliseen sivistykseen kuuluu kriittinen ajattelu ja pyrkimys muodostaa asioista kokonaisvaltainen käsitys. Siinä kyetään huomioimaan erilaisten ihmisten, myös yhteiskunnan marginaaleissa elävien näkökulma.

Hyvinvointimme on riippuvaista ympäröivästä luonnosta. Niinpä yhä tärkeämpi osa vapaaehtoisen hyvinvointia on kokemus siitä, että hän voi olla mukana ratkaisemassa kestävyyshaasteita ja turvaamassa elinkelpoista maapalloa.

Siirtymä ekososiaaliseen sivistykseen on jo käynnissä

[Ylen mukaan pelkkä hyvä palkka ei enää riitä nuorille](#). Yhä useammat nuoret kertovat, että tärkeimpiä asioita työpaikan valinnassa ovat omien arvojen, vastuullisuuden ja merkityksellisyyden toteutuminen työssä. Tämä on merkki laajemmasta kehityskulusta, jossa materiaalisista arvoista siirrytään jälkimateriaalisiin arvoihin. Siinä missä materiaaliset arvot korostavat elintasoja, valtaa ja statusta, jälkimateriaaliset arvot korostavat elämänlaatua.

Myös järjestöissä on havahduttu muutokseen: [Opintokeskus Siviksen vuoden 2022 järjestöjen osaamistarvekyselyssä](#) havaittiin, että järjestöt kokevat tarvitsevansa entistä enemmän osaamista kestävästä elämästä ja antirasismista edistämiseen. Ne haluavat osata toimia eettisesti oikein.

Jälkimateriaalisissa arvoissa keskeistä on sosiaalisten suhteiden vahvistuminen. Ihmisillä on synnynnäinen tarve olla yhteydessä toisiin ihmisiin ja kuulua yhteisöihin. Kun ymmärretään, että yhteenkuulumisen kokemus on tärkeää kaikille, lisääntyy halu kehittää yhdessä toimimisen taitoja. Moniäänisyyttä ei enää koeta rasitteena vaan yhteisöä kehittävänä ja eteenpäin vievänä tekijänä. (Jaaksi, Joutsenvirta & Salonen 2021.)

Työnantajat joutuvat yhä tarkemmin vastaamaan nuorten tarpeisiin, ja sama tarve ilmenee vapaaehtoistoiminnassa. [Vapaaehtoistyön johtamisessa kannattaakin ottaa mallia työelämän muutoksesta, jos nuoria halutaan mukaan](#).

Myös vapaaehtoistoiminnassa suorituskeskeisyys, valta, maine ja vakiintuneet normit voivat nostaa päätään. Näiden arvojen vallitessa nuorten ja uusien toimijoiden mukaan ottaminen voi kuitenkin muodostua yhä haastavammaksi. Tämä edellyttää kontrollista luopumista, hierarkioiden purkamista, vallan jakamista ja arvojen vahvempaa toteuttamista kaikessa toiminnassa. Hyvään ilmapiiriin, hyvinvointiin ja yhdenvertaisuuteen on panostettava.

Vapaaehtoistoiminta on hyvän elämän ytimessä

Vapaaehtoistoiminta on osa ekososiaalista sivistystä, sillä se lähtee ymmärryksestä, että en ole olemassa vain itseäni varten. Osaamisellani ja toiminnallani voin tukea ja auttaa muita sekä vaikuttaa yhteiskunnallisesti.

Toisaalta vapaaehtoistoiminnalla voi haastaa ajattelua, että ihmisen on oltava tehokas, tuottava tai varakas ollakseen arvokas. Niin vapaaehtoistojoina kuin avun saajina on kaikenlaisia ihmisiä, eivätkä tehokkuus, varallisuus tai yhteiskunnallinen asema ole ihmisarvon mittapuita.

Ekososiaalisen sivistyksen näkökulmasta hyvinvointi koostuu merkityksellisistä yhteyksistä toisiin ihmisiin ja siitä, pystyykö kokemaan yhteyttä ja tasapainoa luonnon kanssa. Vapaaehtoistoiminnasta saa yhteisöllisiä ja merkityksellisiä kokemuksia. Vapaaehtoistoiminnan yhteisöt ovatkin merkittäviä ekososiaalisen sivistyksen kasvattajia.

Kun merkityksellisyyttä saa osallistumalla omana arvokkaana itsenään, tämä voi vähentää tarvetta hakea merkityksellisyyttä kuluttajuuteen perustuvien valintojen kautta.

Kulttuuri voi olla kestävän kehityksen tukija tai este

Ihmiset peilaavat omaa toimintaansa lähiyhteisöön. Se, miten ympärillä toimitaan, vaikuttaa merkittävästi myös omaan käytökseen. Yhteisön virallinen vastuullisuusohjelma ja yhdessä sovitut kestävyysteot edellyttävät tuekseen niitä tukevaa kulttuuria.

Onkin hyvä tarkkailla, vahvistaako yhteisön kulttuuri kestävää ajattelua ja toimintaa. Keskustellaanko kahvipöydissä esimerkiksi lomalennoista, vai jakavatko ihmiset kokemuksiaan luontoretkestä ja kirpputorilöydöistä? Näkyvätkö turvallisemman tilan periaatteet vain seinällä olevana listana, vai ovatko ne juurtuneet ihmisten tapaan kohdata toisiaan?

Kulttuuri on tarttuvaa. Vapaaehtoiset voivat vahvistaa ja laajentaa vaikutustaan viemällä keskustelua kestävyysaiheista myös yhteisön ulkopuolelle. Se, miten aiheista puhutaan vaikkapa työpaikoilla, sosiaalisessa mediassa ja harrastuksissa, vaikuttaa yleiseen mielipideilmastoon yhteiskunnassa.

Maailmanlaajuisten haasteiden äärellä on helppo sortua ajattelemaan, että on itse vastuullisena ajattelijana vähemmistössä. [Kansainvälisessä Global Commons Alliancen toimeksiantamassa tutkimuksessa](#) kävi kuitenkin ilmi, että rikkaimpien maiden eli G20-maiden asukkaista peräti 74 prosenttia haluaisi, että taloudessa painotettaisiin hyvinvointia, terveyttä ja planeetan suojelua voiton tavoittelun ja talouskasvun sijaan. Samassa kyselyssä selvisi myös, että näiden maiden asukkaista peräti 83 prosenttia on valmiita tekemään enemmän suojellakseen planeettaa.

Kestävämmistä arvoista ja toimintatavoista puhumista kannattaakin ehdottomasti lisätä. Todennäköisesti ihmiset suhtautuvat myönteisesti ratkaisuihin, jotka tekevät toiminnasta kestävämpää.

Ohjeistamme myöhemmin tämän oppaan osiossa **Ohjeet järjestön vastuullisuusohjelman laatimiseen**, miten voi laatia järjestöllesi tai yhteisöllesi kestäväen kehityksen eri osa-alueet huomiovan vastuullisuusoppaan.

Vapaaehtoistoiminnassa karttuu monenlaista sivistystä

Vapaaehtoistoiminnassa karttuu osaamista monella tasolla. Tiedollisten ja taidollisten valmiuksien lisäksi vapaaehtoistoiminta kutsuu syventämään vahvuuksia, vahvistamaan arvoja ja tavoittelemaan sinnikkäästi toiveikkaampia tulevaisuuksia. Näiden taitojen avulla on mahdollista haastaa kulttuurimme kestävämpiä piirteitä.

Vapaaehtoistoiminta voi kartuttaa ainakin näitä ekososiaaliseen sivistykseen kuuluvia taitoja:

- kyky käydä dialogia
- kyky arvostaa moninaisuutta ja moniäänisyyttä
- periksiantamattomuus ja pitkäjänteisyys vaikuttamistoiminnassa
- empatia, myötätunto ja myötäinto
- kyky toimia eri sukupolvet yhdistäen
- kyky jakaa valtaa ja vastuuta
- kyky luottaa ihmisiin ja uskoa ihmisten hyväntahtoisuuteen

Keksitkö itse lisää?

Taitoja ja niiden yhteiskunnallista merkitystä voi hahmottaa alla olevan taulukon avulla:

Kestämätön piirre kulttuurissa	Vapaaehtoistoiminnassa karttuva taito	Taitoa vahvistava teko
Kuplautuminen	Kyky käydä dialogia	Tarjota paikkoja dialogiin sekä rohkaista kokemuksista ja tunteista puhumiseen.
Rasismi ja syrjintä	Kyky arvostaa moninaisuutta	Kannustaa tunnistamaan erilaisten ihmisten vahvuuksia ja niiden kautta avautuvia mahdollisuuksia.
Kestävyysmurros	Periksiantamattomuus ja pitkäjänteisyys	Arvostaa ja tukee vapaaehtoisten sitoutumista asiaan, vaikka he eivät sitoutuisi järjestöön.

Kestävyys edellyttää myös pysähtymistä ja luopumista

Kestämättömät käytännöt ovat rakentuneet sellaisen ajattelun päälle, joka johtaa meidät tekemään koko ajan enemmän ja nopeammin. Jatkuva tekeminen voi polttaa vapaaehtoistoiminnassakin liian nopeasti loppuun. Näin voi käydä etenkin silloin, jos tuntuu, että tekeminen ei johda mihinkään, vaikuttaminen kaikuu kuuroille korville ja samat ongelmat toistuvat.

[Kestävyyspaneeli muistuttaa, että luopuminen vähemmän tärkeistä asioista avaa mahdollisuuden saada jotakin uutta ja tärkeämpää tilalle.](#) Se voi johtaa elämän rikastumiseen, sujuvoittamiseen ja merkityksellisyyden kasvuun.

Rajaaminen ja luopuminen on tärkeää myös vapaaehtoistoiminnassa. Emme voi auttaa kaikkia, vaikka haluaisimme, ja usein tämän ymmärtäminen tekee kipeää.

Avun saaminen ja muutoksen läpivieminen ei onneksi riipu yhdestä järjestöstä tai vapaaehtoisesta. Yhteiskunnalla on velvoite taata hyvinvoinnin perusedellytykset kaikille ja huolehtia oikeudenmukaisuuden toteutumisesta. Emme myöskään ole asialla yksin, vaan monet muut kansalaistoimijat ovat mukana huolehtimassa tärkeiden asioiden nostamisesta esille poliittiseen päätöksentekoon.

Kun muistamme, että todella monet tekevät työtä kestävän kehityksen eteen, pystymme toimimaan tämän kannattelemina. Silloin voi itse välillä hengähtää ja pitää taukoa. Kestävän kehityksen työn ei aina tarvitse olla jotain enemmän: enemmän suunnitelmia, enemmän tekoja. Se voi myös olla hidastamista, vähentämistä ja luopumista.

Lähteet

Jaaksi, A., Joutsenvirta, M. & Salonen, A 2021. Sivistys vaurautena: Radikaalisti, mutta lempeästi kohti kestävästä yhteiskuntaa. Basam Books.

Kestävyys edellyttää uutta ajattelua

Tässä osiossa kutsumme tunnistamaan ja kyseenalaistamaan ajattelutapoja, jotka voivat muodostua kestävämpien toimintatapojen esteiksi. Kerromme esimerkiksi kestävyteen liittyvistä ajattelumalleista, jotka voivat olla vapaaehtoistoiminnan kentällä vielä vieraita. Rohkaisemme visioimaan parempaa tulevaisuutta ja luomaan kunnianhimoisia tavoitteita vastuullisuustyöhön.

Pois oppiminen on yhtä tärkeää kuin oppiminen

Vapaaehtoistoiminnan kentällä on käytössä suuri määrä toimintamalleja, työkaluja ja oppaita. Myös Kansalaisareena on kehittänyt näitä ja vienyt toimintamalleista tietoa kentälle koulutusten ja viestinnän keinoin.

Hyväksi havaittujen toimintamallien käyttäminen voi helpottaa vapaaehtoistoiminnan koordinoitua ja tehostaa työtä. Jos kuitenkin turvaudumme aina muiden kehittämiin toimintamalleihin, emme välttämättä oivalla itse mitään aidosti uutta. Emme myöskään ehkä löydä uskallusta kokeilla jotakin, jota kukaan muu ei ole aiemmin yrittänyt.

Niin ympäröivä maailma kuin oma sisäinen maailmamme ovat jatkuvassa muutoksessa. Pois oppiminen on aivan yhtä tärkeää kuin oppiminen. Juuri nyt voi olla se hetki, jolloin on aika tunnistaa ja hylätä aiemmin mallikkaasti toiminut käytäntö. On mahdollista, että käytäntö ei enää edistä vaan hidastaa kehitystä.

Huolellinen pohdinta ja terve kyseenalaistaminen voivat johtaa kestävämpiin toimintatapoihin nopeastikin. Uuden ajattelusta on lupa innostua. Kansalaistoiminnan yhteisöissä oikeutta ajatteluun ja oman äänen esille tuomiseen on myös mahdollista tehdä tasavertaisemmaksi. Kaikilla toimijoilla on yhtä lailla oikeus ajatteluun ja kyseenalaistamiseen.

Tunnista jatkuvuusharha

Jatkuvuusharha saa kuvittelemaan, että tulevaisuus on samanlainen kuin nykyhetki ja että voimme jatkaa elämää nykyisellä tavalla. Järjestökentälläkin esiintyy jatkuvuusharhaa. Tämä näkyy muun muassa siinä, että järjestön olemassaolon ja menestymisen uskotaan riippuvan tulevaisuudessa samoista asioista, joista se on ennenkin riippunut: esimerkiksi rahasta tai vakiintuneisiin toimintamalleihin nojaavasta toiminnan pysyvyydestä.

[Monet tämän hetken toimintamallit ovat rakentuneet menneinä aikoina tehtyjen ratkaisujen päälle.](#) Vakiintuneista rutiineista, valta-asemista, tehdyistä sopimuksista sekä investoidusta rahasta ja ajasta on syntynyt voimakenttä, joka pitää meidät sitkeästi valitulla polulla. Kyse on polkuriippuvuudesta, joka voi toimia esteenä vapaaehtoistoiminnan kehitykselle ja kestävämmille elämäntavoille.

Jatkuvuusharha voi sumentaa ymmärrystä siitä, mikä kaikki on järjestölle ja sen vapaaehtoiminnalle mahdollista tulevaisuudessa. Jatkuvuusharhan takia saatetaan olettaa, että jotakin asiaa ei voida muuttaa, koska esimerkiksi johtamismallit, lainsäädäntö tai infrastruktuuri estävän sen. Jatkuvuusharhan vuoksi emme pysty kuvittelemaan toisenlaisia vaihtoehtoja nykyisille kestävämmille järjestelmille, vaan koemme voimattomuutta niiden äärellä.

Tulevaisuus ei kuitenkaan tule olemaan samanlainen kuin nykyhetki. Kun ymmärretään, mikä tulevaisuudessa on mahdollista, voidaan luoda uudenlaista toimijuutta nykyhetkessä.

Haasta hankaluusharha

Hankaluusharha saa uskomaan, että kestävyysmurroksen toteuttaminen olisi vaikeaa tai se edellyttäisi luopumista jostakin tärkeästä. Tosiasiassa kestävyysmurroksen ei tarvitse olla vaikeaa. Luopuminen vähemmän tärkeistä asioista avaa mahdollisuuden saada jotakin uutta ja tärkeämpää tilalle. [Kestävyyspaneelin mukaan kestävyysmurros voi johtaa elämän rikastumiseen, sujuvoittamiseen ja merkityksellisyyden kasvuun.](#)

Usein vapaaehtoiset eivät kärsi hankaluusharhasta. Vieraslajeja torjuva vapaaehtoinen voi tuntea kestävänsä kehityksen työn varsin konkreettisesti käsissään. On tärkeää pitää tarjolla vapaaehtoistehtäviä, joissa pääsee laittamaan kädet saveen ja kokemaan toimintansa konkreettiset vaikutukset kaikin aistein. Jo yhdessä päivässä vapaaehtoisena toimiminen voi antaa näköalan pitkälle sellaiseen tulevaisuuteen, jossa ekososiaalinen sivistys on valtavirtaa.

Toisaalta tarvitaan myös vapaaehtoistoimintaa, joissa vaikutukset voivat näkyä vasta vuosien päästä. Nykyhetken toimijoiden visiot saattavat toteutua vasta sen jälkeen, kun heistä itsestään aika jättää. Heidän on vain luotettava, että tämän hetken teot kantavat hedelmää myös tulevaisuuteen. Luottamukselle on varmempi pohja, kun tekojen pohjalla on riittävästi tulevaisuustietoa ja yhteistä tulevaisuusajattelua.

Vapaaehtoistoiminnan voima suhteessa ajatusharhoihin piilee 1) kyvyssä keskittyä konkretiaan ja 2) kyvyssä visioida tulevaa. Kun nämä molemmat asiat pidetään mielessä niin, että kaikenlaiset vapaaehtoistoimijat pääsevät tarjoamaan omia vahvuuksiaan yhteisen hyvän käyttöön, vapaaehtoistoiminta on merkittävä tulevaisuutta muokkaava voima.

Herätä tulevaisuusajattelua

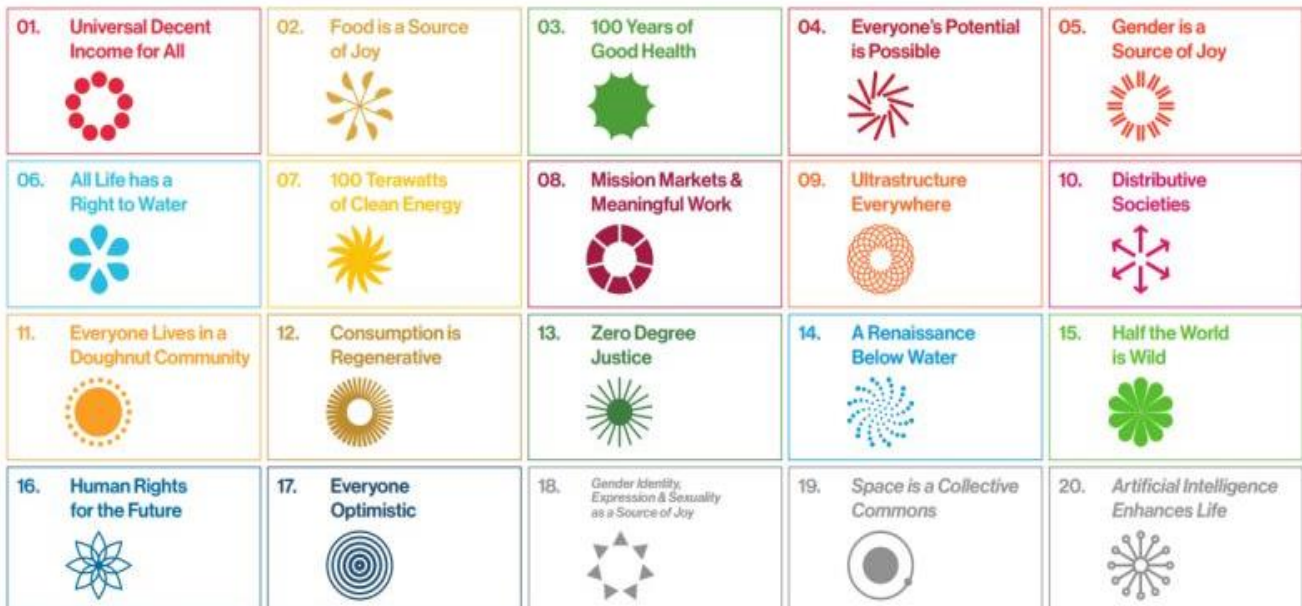
Tulevaisuusajattelu auttaa kurottamaan visiointia [Agenda 2030 -tavoitteita](#) pidemmälle ja kuvittelemaan vieläkin toivottavampia tulevaisuuksia. Se auttaa myös hahmottamaan erilaisia vaihtoehtoisia polkuja. Tulevaisuusajattelun aktivoitua on helpompaa tunnistaa nykyhetkessä merkkejä valoisammista tulevaisuuksista. Kansalaisareenan

Kohti tulevaa -hankkeen sivuilta löydät [tietoa ennakoinnista](#) sekä [työkaluja ennakointiin](#).

Muutostoimisto Futerra on laatinut ehdotuksensa maailmanlaajuisista tavoitteista Agenda 2030:n jälkeen. [Awesome Anthropocene Goals -julkaisu](#) esittelee muun muassa seuraavanlaisia tavoitteita:

- Jokaisen yksilön ainutlaatuiset taidot ja kyvyt saadaan esiin demokratisoidun oppimisen ja koulutuksen avulla.
- Naisena/tyttönä oleminen on ilon lähde yhteiskunnassa, jossa vallitsee kunnioitus, tasa-arvo ja turvallisuus.
- Puolet maapallon maapinta-alasta on onnistuttu palauttamaan luonnontilaiseksi, ja vuotuinen biodiversiteetin kasvu on nyt uusi normaali.
- Kaikki uskovat vielä parempaan tulevaisuuteen.

The Awesome Anthropocene Goals are wildly optimistic, deliberately ambitious and far beyond where we are today.

Futerra

Mikä tavoitteista tuntuu houkuttelevimmalta? Mikä puolestaan kaikkein uskomattomimmalta? Millainen olisi oma, kunnianhimoinen tulevaisuustavoitteenne Agenda 2030:n jälkeen? Millaista ajattelua, käyttäytymistä ja rakenteita tavoitteen saavuttaminen edellyttäisi?

Voit tarkastella Futerran tai oman yhteisösi visioita käyttämällä avuksesi Kansalaisareenan Kohti tulevaa -hankkeen [Kulttuurikartoitus-työpohjaa \(pdf\)](#).

Kaipaatko lisää tietoa, mitä kannattaa huomioida, kun rakennetaan tulevaisuuskestävämpää järjestö- ja vapaaehtoistoimintaa? Kansalaisareenan Kohti tulevaa -hanke on luonut järjestö- ja vapaaehtoistoiminnan kehittäjille työkirjamuotoisen tietopakettin merkityksellisistä muutosilmiöistä. [Lataa tästä Tulevaisuuskatsaus 2023: Kohti tulevaisuuskestävää vapaaehtoistoimintaa \(pdf\).](#)

Seuraavaksi pääset laatimaan järjestöllesi tai yhteisöllesi vastuullisuusohjelman erilaisten esimerkkien ja harjoitusten siivittämänä.

Ohjeet järjestön vastuullisuusohjelman laatimiseen

Tässä osiossa ohjeistamme, miten voit laatia järjestöllesi vastuullisuusohjelman, joka huomioi kestävyuden eri osa-alueet. Käytämme pohjana Savonia Ammattikorkeakoulun julkaisua [Pienyrittäjän vastuullisuusopas](#), jota olemme soveltaneet vastuullisuusohjelman laatimisen prosessiin. Painopiste ohjeissa on järjestöissä, mutta myös muut yhteisöt voivat laatia oman vastuullisuusohjelmansa ohjeidemme avulla.

Vastuullisuusohjelman työpohjamme huomioi erityisesti vapaaehtoistoiminnan näkökulman. Suosittelemme kuitenkin, että vastuullisuusohjelmalla läpivalaistaan järjestön koko toiminta, sillä vapaaehtoisia varmasti kiinnostaa, onko organisaatio sellainen, jonka arvojen ja toiminnan takana he voivat seistä.

Mikään ei kuitenkaan estä käynnistämästä vastuullisuusajattelua pienemmällä porukalla vaikkapa vapaaehtoisten kesken. Ajattelu- ja toimintatavat, jotka yleistyvät järjestön vapaaehtoistoiminnassa, voivat myöhemmin levitä koko järjestöön.

Vastuullisuusohjelma toimii myös pohjana vastuullisuusviestinnälle, jota käsitellään tarkemmin tämän oppaan seuraavassa osiossa **Vastuullisuusviestintä vapaaehtoistoiminnassa**.

Mitä vastuullisuusohjelma sisältää?

Vastuullisuusohjelma avaa järjestösi toiminnan tarkoitusta ja vaikutusta sekä suhdetta ekologiseen, sosiaaliseen ja hallinnolliseen kestävyYTEEN. Vastuullisuusohjelmassa määritellään kunkin kestävyuden ulottuvuuden osalta toiminnan tärkeimmät näkökulmat ja asetetaan tavoitteita sille, kuinka näiden näkökulmien kehittymistä seurataan.

Vastuullisuusohjelman teemoiksi voidaan valita ne teemat, jotka järjestösi näkee merkittävimmiksi.

Teemojen olennaisuutta voi arvioida pohtimalla esimerkiksi seuraavia asioita:

- Millaisia vaikutuksia (positiivisia tai negatiivisia) järjestölläsi on toimintaympäristöönsä eli ihmisiin, ympäristöön ja talouteen?
- Mistä syntyvät suurimmat vaikutukset? Mihin järjestösi voi vaikuttaa parhaiten?

Vastuullisuusohjelmaan voi sisällyttää vaikka vain yhden selkeän tavoitteen, jota edistetään pitkäjänteisesti ja jota seurataan. Vastuullisuusohjelman ei tarvitse alussa olla kaikenkattava, sillä sitä voidaan päivittää myöhemmin. Tärkeintä on sitoutua tekemään ainakin yksi järjestölle merkittävä asia.

Vastuullisuutta ovat arvojen mukaiset käytännön teot

Järjestön perustehtävän ja arvojen sekä käytännön vastuullisuustoimien välillä on oltava yhteys. Jos järjestö tekee esimerkiksi ihmisoikeusperustaista työtä, on käytännön toiminnan tasolla huolehdittava työntekijöiden oikeuksista sekä siitä, että syrjintään ja häirintään puututaan kaikessa toiminnassa. Jos taas järjestön perustehtävänä on terveyden edistäminen, on luonnollista sitoutua järjestön omassa toiminnassa ilmastotoimiin ja vaatia niitä myös päättäjiltä.

Vastuullisuustyössä on pidettävä mielessä:

- suhteellisuudentaju ja toiminta järjestön resurssien puitteissa
- järjestön perustehtävän selkeys ja kiinnittyminen kirkkaaseen tulevaisuusvisioon
- miten arvot toteutuvat käytännössä järjestön toiminnassa.

Vastuullisuustyö edellyttää rohkeutta ja riskinottoa. Se antaa myös tilaa vapaudelle ja luovuudelle. Vastuullisuustyössä ei tule ainoastaan miettiä, miten vähennämme toimintamme negatiivisia vaikutuksia tai puutumme ongelmiin silloin, kun niitä nousee esille. Ennen kaikkea kannattaa pyrkiä tunnistamaan, mikä on tai voisi olla juuri meidän positiivinen kädenjälkemme.

Onko toiminnassamme tällä hetkellä tai syntymässä jotakin ainutlaatuista, jonka soisi yleistyvän yhteiskunnassa? Mitä tapahtuisi, jos kestävä ajattelun ja käyttäytymisen mallit sekä toiveikkaat tulevaisuusajatukset lähtisivät leviämään vielä laajemmin lähiympäristöön, yhteiskuntaan tai jopa kansainvälisesti?

Vastuullisuustyö on palkitsevaa, sillä ajan mittaan todennäköisesti havaitaan, että järjestön toiminta on houkuttelevampaa ja vakuuttavampaa. Vastuullisuusvaikutusten tunnistaminen auttaa myös liittämään järjestön työtä yhteiskunnan muiden toimijoiden työhön.

Kestävä kehityksen tavoitteet löytyvät sisään kirjoitettuina monien kuntien ja hyvinvointialueiden sekä valtionavustusta myöntävien tahojen strategioista. Vastuullisuutta vahvistamalla järjestö voi ymmärtää paremmin toimintansa merkityksen kokonaisuuden kannalta ja vakuuttaa myös muut toimijat järjestön merkityksestä.

Siirry seuraavaksi laatimaan organisaatiollesi vastuullisuusohjelmaa. Prosessi etenee erilaisten tehtävien muodossa eteenpäin.

Prosessi vastuullisuusohjelman laatimiseen

Seuraavaksi ohjeistamme vaihe vaiheelta, miten luot järjestösi tai yhteisösi vastuullisuusohjelman. Ennen oman vastuullisuusohjelman laatimista voit tutustua muiden tekemiin ohjelmiin ja saada niistä inspiraatiota. Inspiraatio voi löytyä lähimmän järjestösi ohjelmasta mutta myös ihan muualta.

Nostamme tässä esille muutamia inspiroivia vastuullisuusohjelmia, joita voit hyödyntää omassa työssäsi:

- [Ekokompassin ympäristöjärjestelmä organisaation ympäristöasioiden hallintaan](#)
- [Flow Festivalin vastuullisuusohjelma Sustainable Flow](#)
- [Elman avulla tehtävä vastuullisuusohjelma](#)

Kun olet tutustunut vastuullisuusohjelmiin, pohdi seuraavia asioita yhteisösi arvojen näkökulmasta ja kirjoita muistiin:

- Mitä opit tutustumalla yritysten vastuullisuusohjelmiin? Mitä eroavaisuuksia tai yhtäläisyyksiä löysit?
- Piditkö jostakin erityisen paljon vastuullisuusohjelmissa? Mitkä asiat koit haastaviksi?
- Millaisia arvoja tunnistit yritysten vastuullisuusohjelmien pohjalta? Ovatko ne sellaisia, joihin itse samaistut?

Vaihe 1: Alkukartoitus

Jokainen organisaatio päättää, mitä vastuullisuus tarkoittaa sen toiminnassa ja miten sitä edistetään – ei ole yhtä ainoaa oikeaa lähestymistapaa. Vastuullisuus on kuitenkin tulevaisuuden toimintaedellytys.

Pohdi aluksi ainakin seuraavia kysymyksiä:

- Millaisia positiivisia ja negatiivisia vaikutuksia järjestölläsi on omaan toimintaympäristöönsä eli ihmisiin, ympäristöön ja yhteiskuntaan?
- Miten haitallisia vaikutuksia pienennetään ja hyviä vaikutuksia kasvatetaan?
- Miten suuret globaalit haasteet, kuten ilmastokriisi ja luontokato, tulevat muuttamaan organisaatiosi toimintakenttää ja miten tunnistettuja riskejä hallitaan?
- Miten viestit organisaatiosi vastuullisuudesta tehokkaasti?

Tehtävä 1: Pohdi järjestösi tulevaisuutta Sitran megatrendejä hyödyntämällä

1. Tutustu Sitran Megatrendeihin.
2. Mitkä ovat keskeisiä mahdollisuuksia ja haasteita järjestösi näkökulmasta?
3. Miltä järjestösi tulevaisuus näyttää vuonna 2023 valitsemiesi megatrendien näkökulmasta? Entä vuonna 2050?
4. Kirjaa ylös riskit ja mahdollisuudet valittujen megatrendien osalta ja pohdi, miten nämä tulisi huomioida järjestösi toiminnassa.

Tehtävä 2: Pohdi järjestösi vaikuttavuutta Agenda 2030 -ohjelman avulla

1. Pohdi järjestösi toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta.
2. Kirjaa ylös, miksi ja ketä varten järjestösi on olemassa. Kenen ongelmia ratkaisette?
3. Tutustu tarkemmin YK:n kestävän kehityksen tavoitteisiin eli Agenda 2030 -ohjelmaan. Kirjaa ylös, mihin näistä tavoitteista organisaatiosi voi vaikuttaa eniten.
4. Kuvittele tulevaisuus, jossa kestävän kehityksen tavoite on saavutettu. Minkälaisia toimia se on teiltä edellyttänyt?

Tehtävä 3: Pohdi järjestösi toiminnan kestävyyttä työpohjan avulla

Tarkastele seuraavaksi järjestösi toimintaa kestävyiden kolmen osa-alueen kautta (ympäristö, sosiaalinen ja hallinnollinen/taloudellinen kestävyys).

Olemme luoneet tarkastelun avuksi työpohjamallin, johon on koottu kestävään vapaaehtoistoimintaan liittyviä näkökulmia ja kysymyksiä. Kirjaa ylös työpohjaan, millaisia toimenpiteitä ja vaikutuksia nousee esille kullakin kestävyiden osa-alueella. Listaa lisää näkökulmia ja kysymyksiä järjestösi tarpeen mukaan.

[Lataa työpohjamalli pdf-muodossa täältä.](#)

Vaihe 2: Vastuullisuusohjelman kuvaus ja teemat

Seuraavaksi työpohjaan kirjatut näkökulmat priorisoidaan. Tarkoitus on valita edistettäväksi ne näkökulmat, joissa vaikuttavuus on suurin. Vastuullisuus on jatkuva prosessi, ja sen täytyy olla tavoitteellista.

Aseta vähintään yksi tavoite jokaiseen kestävyuden osa-alueeseen. Halutessasi voit käyttää työskentelyssä [SMART-mallia](#). [Esimerkkejä kestävä kehityksen indikaattoreista](#) löytyy myös Tilastokeskuksen sivuilta.

Voit testata tavoitteita pohtimalla, onko tavoite sellainen:

- josta voisit kertoa ylpeänä vapaaehtoiselle
- josta kertomalla voisit houkutella uusia vapaaehtoisia
- jonka voisit perustella järjestösi kokouksessa tai yhteistyökumppanillesi ja
- josta tuntuisi hyvältä kertoa työkaverille.

Kun voit vastata ”kyllä” kaikkiin kohtiin, olet lähellä arvojesi mukaisia tavoitteita.

Seuraavaksi kuvataan työpohjamalliin laaditun prosessin mukaiset vaiheet.

Vaihe 3: Vastuullisuustyön edistymisen seuranta

Vastuullisuustyön edistymistä on tärkeää seurata sellaisilla mittareilla, jotka keskittyvät olennaisiin ja merkittäviin näkökohtiin. Vastuullisuusmittarit toimivat toisaalta sisäisenä työkaluna vastuullisuuden johtamisessa. Toisaalta mittarit tarjoavat sidosryhmille ja rahoittajille tietoa järjestön vastuullisuudesta. Järjestö voi hyödyntää seurantaa myös vastuullisuusviestinnässään.

Kirjaa työpohjaan tärkeimmät tavoitteet, mittarit ja toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi.

[Lataa työpohjamalli pdf-muodossa täältä.](#)

Vastuullisuusviestintä vapaaehtoistoiminnassa

Vastuullisuusviestintää on ennennäkemättömän paljon. Myös kansalaisjärjestöt ovat viestineet vastuullisuudesta pitkään. Vastuullisuuteen orientoituneet kansalaisjärjestöt ja vapaaehtoistoiminnan yhteisöt ovat olleet eturivissä edistämässä vastuullisuustoimia ja vaatineet vastuullisuuden huomioimista ja lisäämistä esimerkiksi julkishallinnossa ja suuryrityksissä.

Silti vastuullisuusviestinnästä vapaaehtoistoiminnassa tai järjestöissä puhutaan hyvin vähän. Vastuullisuuden on käsitetty kuuluvan esimerkiksi ympäristö-, ihmisoikeus- ja kehitysyhteistyöjärjestöjen toimialoihin. Maailmanlaajuiset haasteet edellyttävät

kuitenkin, että kaikenlaiset ja kaikenkokoiset vapaaehtoistoiminnan ja järjestökentän toimijat kantavat kortensa kehoon.

Yritysten vastuullisuusviestintää ja kansalaisten suhtautumista siihen on sen sijaan seurattu ja tutkittu. [Sustainable Brand Index -tutkimuksen mukaan](#) asenteet yritysten vastuullisuusviestintää kohtaan ovat vaihdelleet viime vuosien aikana. Moni suomalainen suhtautuu vastuullisuusviestintään nykyään myönteisemmin kuin aiemmin mutta myös kriittisesti. Vastuullisuus on myös valtavirtaa vuorovaikutuksessa, ja siitä keskustellaan ystäväpiireissä ja perheiden kesken paljon.

Ulospäin näkyvällä viestinnällä rakennetaan mielikuvaa organisaatiosta ja sen vaikuttavuudesta. Viestinnän ei tule kuitenkaan olla pelkkää sanahelinää. Vastuullinen viestintä vaatii paitsi viestinnän sisällön myös organisaation toimintamallien pohtimista.

Vastuullisuusviestintä vaatii yhteisöltä näkemystä ja sitoutumista vastuullisuuteen. Viestintä voi myös kirittää yhteisön sisäistä suhtautumista vastuullisuuteen ja kannustaa pitkäjänteisempään kestäväan ajatteluun ja toimintaan. Myös sisäinen viestintä toimii merkittävänä työkaluna, joka palauttaa yhteisön jäsenet toistuvasti yhteisten vastuullisuustavoitteiden äärelle ja auttaa luomaan kulttuuria, jossa kestävät käytännöt ovat osa jokapäiväistä toimintaa.

Tässä osiossa annamme neuvoja, miten voit toteuttaa laadukasta vastuullisuusviestintää vapaaehtoisorganisaatiossasi tai -yhteisössasi.

Uskottava vastuullisuusviestintä kietoutuu toimintaan – ymmärrä, mistä viestit

On tärkeää, että vastuullisuusviestintä heijastaa organisaation todellisia arvoja ja toimintaa. Autenttisuus on avain

semassa uskottavuuden rakentamisessa. Siksi on vältettävä pintapuolista vastuullisuusviestintää: esimerkiksi organisaation ympäristövaikutuksista viestittäessä sisällön on pohjaututtava todistettavissa oleviin faktoihin.

Uskottavan viestinnän kannalta [viestijän on tärkeää olla perillä yhteisön vastuullisuustoimista ja ymmärtää vastuullisuutta käsitteenä](#). Yhteisön rakenteen olisi siis hyvä mahdollistaa viestijöiden läsnäolo itse toiminnassa ja päätöksenteossa. Vastuullisuusviestinnän sisältö on laadukkaampaa, kun viestijä on itse perehtynyt aiheeseen.

Vastuullisuusymmärryksen karttuessa viestijä kykenee soveltamaan ymmärrystä viestintään ja tarkastelemaan omaa toimialaansa eri kulmasta kuin aiemmin. Viestijälle hahmottuu paremmin, millä tavoin vastuullisuus näkyy viestinnässä. Samalla muodostuu näkemysellisyyttä siitä, mitkä ovat kestäviä toimintatapoja viestinnässä. Tästä voi syntyä täysin uusia ideoita niin yhteisön toimintaan kuin viestinnän sisältöihin.

Viesti tarpeista, arvoista ja ajattelumalleista

Yhteisön tarpeista, arvoista ja ajattelumalleista viestiminen raapaisee pintaa syvemmälle ja mahdollistaa merkityksellisemmän ja mielenkiintoisemman viestinnän tekemisen. Samalla myös helposti näkymättömäksi jäävä kestävyteen ja vastuullisuuteen liittyvä toiminta saadaan näkyville.

Viesti tarpeista, joihin organisaationne vastaa. Kun viestit tarpeista, viestit siitä, miksi yhteisönne on olemassa. Keskittymällä todellisiin tarpeisiin voit viestiä yhteisön tavoitteista ja arvosta kirukkaammin. Tarveperusteisuus ohjaa ajattelemaan kohtuullisuutta. Kohtuullisuus on kestävyeden kannalta oleellinen asia, koska se edistää kestävää ja oikeudenmukaisempaa resurssien käyttöä ylikulutuksen ja resurssien tuhlauksen sijaan.

Voit hyödyntää olemassa olevia tarvekehikkoja, kuten Abraham Maslow'n tai Manfred Max-Neefin teoriaa. [Maslow'n tarvekäsityksessä](#) tarpeisiin kuuluvat fysiologiset, turvallisuuteen liittyvät, sosiaaliset eli yhteenkuuluvuuden ja rakkauden, arvonannon sekä itsensä toteuttamisen ja ylittämisen tarpeet. [Max-Neefin tarvekäsityksessä](#) tarpeiksi on tunnistettu olemassaolo, turva, tunteet, ymmärtäminen, osallistuminen, joutilaisuus, luovuus, identiteetti ja vapaus.

Viesti organisaatiosi arvoista. Älä pelkästään listaa arvoja, vaan avaa niiden merkitystä yhteisölle. Tämän edellytys on keskustelujen käyminen sisäisesti organisaatiossanne siitä, mitä arvot teille tarkoittavat. Miten arvot näkyvät arjessanne? Millaisia valintoja ne ohjaavat teitä tekemään? Miten päädyitte valitsemaan juuri kyseiset arvot?

Viesti organisaatiosi ajattelumalleista. Ajattelumallimme vaikuttavat suoraan siihen, millainen tulevaisuus meille muodostuu. Ne vaikuttavat siihen, mistä ja miten keskustelemme, mihin kiinnitämme ja kutsumme toisia kiinnittämään huomiota sekä mitkä asiat jäävät huomioimatta. Mitä tietoisemmin tarkastelemme ajattelumallejamme, sitä paremmin kykenemme valitsemaan kestävyttä palvelevia ajattelumalleja, viestimään niistä ja tekemään niitä tunnetuiksi. Samalla kannustamme myös muita ympärillämme pohtimaan ajattelumallejaan tietoisemmin.

Vältä sudenkuoppia ja vahingollisia narratiiveja

Yhteisöä edustavana viestijänä olet pieni osa suurten ja merkittävien narratiivien rakentumista niin toimialallasi kuin yhteiskunnallisesti. Vastuullisuusviestijänä on hyvä ymmärtää vastuullisuusviestinnän menneisyyden painoa, jotta et ylläpidä vahingollisia narratiiveja. Samalla vältät kliseet ja vastuullisuuden tyypistämisen vain yhdelle tai muutamalle osa-alueelle.

Kestävyystoimien tekeminen ja tietoisuuden lisääminen yksilöiden elämissä on tärkeää. Yksilökeskeinen vastuullisuus ei kuitenkaan ole riittävää: uhkana on, että yksilöön keskittyvä vastuullisuusviestintä vie huomiota pois suurten rakenteellisten muutosten tarpeesta.

Esimerkkinä yksilökeskeisestä vastuullisuudesta voi antaa [yksilöiden hiilijalanjäljen laskemisen, joka oli alun perin öljy-yhtiö BP:n mainoskampanja](#). Yksilökeskeinen lähestymistapa siirtää vastuuta fossiilipäästöistä yksilön harteille, vaikka tarvittavat päästövähennykset ilmastonmuutoksen ehkäisemiseksi eivät onnistu ilman suuria rakenteellisia muutoksia ja suurien, ylikansallisten organisaatioiden toimia.

Viestinnällä voidaan tehdä näkyväksi, miten ja millaiset rakenteelliset muutokset mahdollistaisivat paremmin myös yksilöiden vastuullisempaa elämäntapaa. Tällä voidaan tehdä myös näkyväksi, miten oman vapaaehtoistoimijuutemme kautta voimme päästä vastuullisuudessa pidemmälle kuin mihin nykyhetken rakenteet meitä kannustavat.

[Yritysten vastuullisuusviestinnän sudenkuoppien hahmottaminen](#) auttaa myös vapaaehtoisuustyöryhmien viestinnän toteuttamisessa. Vastuullisuus tai siitä viestiminen ei saa koskaan olla päälle liimattua. Älä siis liioittele, vaan panosta paikkansapitävyyteen, ja viesti vastuullisuudesta monipuolisesti ja monikanavaisesti.

Keskity selkeyteen, mutta älä yksinkertaista liikaa

Viestinnässä painotetaan usein yksinkertaistamista ja viestien kirkastamista. Tälle on hyvä syy: yksinkertaiset viestit purevat. Yksinkertaistamisen vaadetta lisää myös keskittymiskykymme aleneminen: [Ylen mukaan keskittymiskykymme on puolittunut 20 vuodessa](#). Viriketulvassa monimutkaisemmat viestit menevät helposti ohi.

Yksinkertaisuuden periaatteen mukaan onkin hyvä toimia: ymmärrä ydinviestisi ja keskity siihen. Selkeä kieli, ymmärrettävyys, saavutettavuus ja käyttäjälähtöisyys auttavat niin vastuullisuuden edistämisessä kuin siitä viestimisessä. Selkeä viesti tavoittaa laajemman yleisön ja on monimutkaisia viestiä mieleenpainuvampi.

Vaikka yksinkertainen ja selkeä viestintä on tärkeää, uskottavan vastuullisuusviestinnän toteutumisen kannalta on kuitenkin tärkeää ymmärtää, että monimutkaisuus ja kompleksisuus ovat vastuullisuuden ominaispiirteitä. Liiallinen yksinkertaistaminen voi johtaa harhaan.

Viestinnässä, kuten muussakin vastuullisuustyössä, on oleellista tunnistaa asioiden keskinäisriippuvuuksia eli asioiden kytkeytymistä toisiinsa. Kestävyystyön ja vastuullisen viestinnän näkökulmasta olisi hyödyllistä, jos viestinnän keinoin meitä ohjattaisiin tunnistamaan näitä moninaisia vaikutussuhteita liiallisen yksinkertaistamisen sijaan. Viestinnällä, joka auttaa ymmärtämään monimutkaisiakin yhteyksiä ja kannustaa kokonaisvaltaiseen ajatteluun, on mahdollisuus kasvattaa kestävämpiä ajattelumalleja, jotka johtavat myös vastuullisempaan toimintaan.

Panosta aina selkeään viestintään, mutta tunnista myös tilanteet, joissa viestisi on aiheeltaan moniulotteinen. Kaikki asiat eivät mahdu pakattavaksi yhteen viestiin tai 30 sekunnin pituiseen videoon. Vältä viestien paisumista liian suuriksi kokonaisuuksiksi ja tee sen sijaan esimerkiksi sarjamaista viestintää.

Vastuullisuusviestintä herättää tunteita

Vastuullisuusaiheet nostattavat tunteita, mikä näkyy esimerkiksi sosiaalisen median kanavilla ja verkkomedioiden kommenttiosioissa. Koska vastuullisuuskeskustelu kyseenalaistaa totuttuja elämäntapoja ja arvostuksen kohteita, herättää se herkästi vastustusta.

Ihmiset ovat kiintyneitä tuttuihin asioihin ja elämäntapoihin ja samaistuvat toisiinsa niiden kautta. Niistä muodostuu osa identiteettiä. Kun elämäntapoja tai muita identiteetin osasia kyseenalaistaan, nousee uhattu tai syyllistetty olo. Kun ihmiset kokevat olevansa uhattuina, he ovat taipuvaisia reagoimaan kielteisesti. Elämäntapojen muutokset koetaan vaikeina, ja lähtökohtaisesti hyvin harva kokee itsensä pahiksena tai toimintatapansa vastuuttomina.

Yhdenvertaisuusasiantuntija Susi Nousiainen kutsuu kiinnittämään huomiota siihen, että [osallisuustyössä jokaisella on oltava jokin muu rooli kuin pelkkä syyllistyminen \(pdf\)](#). Eriarvoisuudesta keskustellessa Nousiainen huomauttaa, että ”jos keskustelun tarkoitus on löytää syyllisiä, sillä ei saada kovin pysyvää muutosta aikaan.” Sama pätee vastuullisuuskeskusteluun. Tavoittelemme pitkäjänteistä muutosta emmekä hetkellistä syyllistymistä.

Kestävyysmurros on parhaimmillaan yhteinen ja yhteiskunnan laajuinen projekti, jossa jokainen voi olla osallisena ja toimijana. Kun vastuullisuus nähdään osana tällaista kokonaisuutta, voimme myös välttää ja purkaa vastakkainasettelua.

Meidän on pystyttävä yhä paremmin ohjaamaan ihmisiä kohti rakentavaa osallistumista ilman syyllistämistä, tunnistamaan yhteiset päämäärämme ja toimimaan niiden hyväksi. Kestämättömien toimintatapojen kipeistä seurauksista voi kuitenkin viestiä kaunistelematta. Syyllistämisen välttäminen ei siis tarkoita viestien pehmentämistä ympäröiviksi tai mitäänsanomattomiksi vaan toimijuuden mahdollisuuksien ja merkityksen valottamista.

Ota kantaa ja viesti myös vastuuttomuudesta

Rohkeasti viestivä vapaaehtoisyyhteisö voi viestiä myös vastuuttomuudesta tai vastuullisuutta jarruttavista asioista. Kissan pöydälle nostaminen on palvelus kaikille.

Vastuuttomuuteen voi tarttua esimerkiksi pohtimalla seuraavia asioita:

- Onko yhteisönne toimintaympäristössä tapoja tai ajattelumalleja, jotka eivät ole kestävän tai vastuullisen vapaaehtoistoiminnan mukaisia? Miten näitä voisi muuttaa?
- Oletteko jo muuttaneet toiminta- tai ajattelumalleja, jotka eivät ole kestävän tai vastuullisuuden vapaaehtoistoiminnan mukaisia? Miten tunnistitte ongelman ja millaisia korjausliikkeitä teitte?
- Millaisia havaintoja vastuuttomuudesta tai kestämyttömyydestä olette tehneet laajemmin toimintakentällänne tai yhteiskunnallisesti? Miten voisitte tuoda näitä ongelmia esiin oman toimintanne piirissä?

Ohjaa toimintaan, ei lannistumiseen

On siis tärkeää, että viestintä tuo esiin ongelmia ja tarjoaa keinoja, joilla yksilöt ja yhteisöt voivat osallistua ratkaisujen löytämiseen. Viestinnän on hyvä kannustaa toimeen tarttumiseen ja muutosten tekemiseen niin yhteisöissä kuin yksilötasolla.

Vastuullisuustyötä on tärkeää kuljettaa mukana joka hetkessä herättämättä kuitenkaan epätoivoa ja passivoivaa voimattomuutta laajan kestävyysmurroksen edessä. Muutoksen edellytyksenä on, että näemme sen mahdollisena. Ihmisten on uskottava, että voimme yhteiskuntina ja yleisesti ihmiskuntana korjata kestävyyskriisin tai vähintäänkin lieventää sitä lyhyelläkin aikavälillä. Myös vapaaehtoistoiminnan kipinä piilee halussa tuottaa hyvää ympärilleen.

Parhaimmillaan vastuullisuusviestintä auttaa ihmisiä ymmärtämään kestävyysvajeen vakavuutta myös aloilla, joilla siitä ei ole totuttu puhumaan. Viestintä auttaa hahmottamaan suurten muutosten tarpeellisuutta ja tapoja, joilla voi vaikuttaa vastuullisesti ja kestävästi tulevaisuuteen.

Viestikää yhdessä vastuullisesta ja kestävästä vapaaehtoistoiminnasta

Kilpailemattomuus ja aito, verkostomainen yhdessä tekeminen voi olla kilpailuvaltti myös järjestöjen ja vapaaehtoisryhmien viestinnässä. Osaamisen sekä resurssien jakaminen on koko kentän etu.

Vastuullisia ja kestäviä toimintatapoja kannattaa kehittää yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa ja viestiä niistä yhteisesti. Muilta kannattaa myös ottaa mallia: jos tiedät jo järjestön tai vapaaehtoisryhmän, joka viestii vastuullisuudesta taitavasti, ota heihin yhteyttä. Vastuullisuustyön ei tarvitse olla yksin puurtamista vaan yhdessä ajatusten pallottelua ja hyvien toimintatapojen jakamista. Viestinnän kautta järjestöt ja yhteisöt voivat myös tarjota kohderyhmilleen äänen ja väylän vaikuttaa ympäröivän yhteiskunnan käyttäytymisen ja ajattelun tapoihin. Sen sijaan, että vastuullisuuskeskustelu kaatuisi yksilön harteille, järjestö tai yhteisö voi viestinnällään välittää eteenpäin kohderyhmiensä näkemyksiä kestävämmän elämän ainesosista.

Työkaluja kestävään ja vastuulliseen vapaaehtoistoimintaan

Aiemmassa osiossa Ohjeet järjestön vastuullisuusohjelman laatimiseen kerroimme, millaisen prosessin kautta järjestö voi laatia vastuullisuusohjelman, joka huomioi kestävä kehityksen eri osa-alueet. Tästä osiosta löydät lisää työkaluja vastuullisuusajattelun herättämiseen ja kestävä kehityksen teemojen käsittelemiseen järjestöissä ja vapaaehtoistoiminnan yhteisöissä.

Työpajamalleja tulevaisuudesta ja kestävydestä puhumiseen eri kohderyhmien kanssa

Keke-työkirja: Nuoret ja kestävä kehitys

Lahden Diakonialaitoksen julkaisema Keke-työkirja esittelee työpajamallin, joka keskiössä on kestävä kehitys ja nuoret. Työkirjassa yhdistyvät toiminnallisuus, luovuus, tiedonhankinta, keskustelu ja reflektio. Työkirja esittelee tapoja, joilla nuoret ottavat haltuun keskustelun kestävästä kehityksestä ja löytävät omat vaikuttamisen mahdollisuutensa.

[Siirry tästä Lahden Diakonissalaitoksen Keke-työkirjaan \(pdf\).](#)

Jokaisesta tulevaisuusosallinen: Tulevaisuuskeskustelu

Yhteiskunnassa käytävä tulevaisuuskeskustelu on monelle ihmiselle etäistä ja jopa vaikeaa. Diakonissalaitos on julkaissut oppaan, jonka avulla järjestät saavutettavampia ja esteettömämpiä tulevaisuuskeskusteluja. Yhdessä asiakkaiden kanssa kehitetyt menetelmät ja materiaalit syntyivät tarpeesta käydä tulevaisuuskeskustelua sellaisten ihmisten kanssa, jotka eivät yleensä tällaiseen keskusteluun osallistu, tai joilla on erityisiä haasteita esimerkiksi puheen tuottamisen tai keskittymisen kanssa.

[Siirry tästä Helsingin Diakonissalaitoksen julkaisuun Jokaisesta tulevaisuusosallinen – näin järjestät saavutettavampia ja esteettömämpiä tulevaisuustyöpajoja \(pdf\).](#)

Työkaluja visiotyöskentelyyn

Kulttuurikartoitus: Kirkkaat ja toiveet tulevaisuuden visiot

Kirkkaat ja toiveikkaat tulevaisuuden visiot sekä niitä edistävien toimintatapojen tietoinen rakentaminen tuovat toivoa ja sinnikkyyttä vastuullisuustyöhön. Hyvän vision lisäksi tarvitaan sen saavuttamista tukevaa kulttuuria. Vision kulttuurikartoitus - työkalulla voit tarkastella sitä, kuinka tulevaisuusvisio voidaan saavuttaa kulttuurin muutoksen kautta.

[Lataa Kulttuurikartoitus-työpohja Kohti tulevaa -hankkeen sivuilta.](#)

Awesome Anthropocene Goals: Kunnianhimoiset tulevaisuusvisiot

Ajatuspaja Futerran julkaisu Awesome Anthropocene Goals yhdistää kunnianhimoiset tulevaisuusvisiot ja konkreettiset tämän päivän teot. Teoista monet ovat sellaisia, joita saatamme jo toteuttaa. Julkaisu auttaa pitämään toiveikkaan tulevaisuuden kirkkaana mielessä sekä huomaamaan tapoja, joilla voimme edistää tuota tulevaisuutta tässä ja nyt.

[Lataa Awesome Anthropocene Goals Futerran sivuilta.](#)